

Цитування:

Чумаченко О. П. «Entertainment» як мистецький феномен у контексті дискурсу ренесансу. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 3. С. 129-133.

Чумаченко Олена Петрівна,

кандидат культурології Криворізького коледжу
Національного авіаційного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7803-9181>
chumachenko10@ukr.net

Chumachenko O. (2021). "Entertainment" as an art phenomenon in the context of Renaissance discourse. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 3, 129-133 [in Ukrainian].

«ENTERTAINMENT» ЯК МИСТЕЦЬКИЙ ФЕНОМЕН У КОНТЕКСТІ ДИСКУРСУ РЕНЕСАНСУ

Мета роботи – дослідити карнавал як форму «Entertainment» у дискурсі Ренесансу. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні аналітичного методу – для визначення теоретико-методологічних засад дослідження феномену «Entertainment» у дискурсі Ренесансу; метод формалізації – для формулювання поняття «Entertainment» у межах предметного поля мистецтвознавства; історико-культурологічний для дослідження феномену «Entertainment» як форми індивідуалізації колективного досвіду на прикладі карнавалу у контексті культури Ренесансу. **Наукова новизна** статті полягає у тому, що вперше проаналізовано і досліджено феномен «Entertainment» як форму індивідуалізації колективного досвіду на прикладі карнавалу у контексті дискурсу Ренесансу. **Висновки.** Починаючи вже з пізнього Середньовіччя, карнавал стає помітним явищем у сміховій культурі, пропонуючи антитезу релігійним настановам, які монополізували культуру і мистецтво. Карнавал як форма «Entertainment» у дискурсі Ренесансу сприяє виявленню сміхових елементів у культурі Ренесансу і допомагає визначити значення сміхових аспектів соціокультурних процесів для суспільства в цілому. Образ тіла як ключовий образ карнавалу створює тенденцію організації «масового сміху», тобто категорії, яка активно використовується у сучасності на прикладі КВК формату, який стає всеохоплюючим у сучасному суспільстві. Карнавал з точки зору когнітивних перспектив історично-антропологічних досліджень окреслює риси ментальності людини ренесансу. Таким чином, карнавал як форма «Entertainment» створював умови для індивідуалізації колективного досвіду, яка відобразилась у сміховій культурі, тобто «другій реальності» у визначені терміни щорічно. Карнавал сформулював сконцентровану універсалістську формулу життя та історичного процесу. Утворився площинний стиль мови та образного ряду, який став «реалізацією» протистояння офіційній культурі Ренесансу.

Ключові слова: «Entertainment», карнавал, культура Ренесансу, колективний досвід, інтерпретація.

Chumachenko Olena, Ph.D., Candidate of Cultural Studies, Kryvuy Rig College of National Aviation University
“Entertainment” as an art phenomenon in the context of Renaissance discourse

The purpose of the article consists of exploring carnival as a form of “Entertainment” in Renaissance discourse. The research methodology consists in the application of analytical method - to determine the theoretical and methodological foundations of the study of the phenomenon of "Entertainment" in the discourse of Renaissance; formalization method - to formulate the concept of "Entertainment" within the subject field of art; we use historical and cultural method for studying the phenomenon of «Entertainment» as a form of individualization of collective experience on the example of carnival in the context of the Renaissance discourse. **The scientific novelty** of the work is that for the first time the essence of the phenomenon of “Entertainment” as a form of individualization of collective experience on the example of carnival in the context of the Renaissance culture. **Conclusions.** Since the late Middle Ages, the carnival has become a prominent phenomenon in the culture of laughter, offering an antithesis to the religious attitudes that monopolized culture and art. Carnival, as a form of «Entertainment» in the discourse of the Renaissance, contributes to the identification of laughter elements in the culture of the Renaissance and helps to determine the significance of the laughter aspects of socio-cultural processes for society as a whole. The body image, as the main image of the carnival, creates a tendency for organizing "mass laughter", that is, a category that is actively used in our time on the example of the KVN format, which has become all-encompassing in modern society. Carnival, from the point of view of the cognitive perspectives of historical and anthropological research, outlines the features of the mentality of a Renaissance person. The carnival, as a form of «Entertainment», created conditions for the individualization of the collective experience, which was reflected in the culture of laughter, that is, «another reality» at

certain times every year. Carnival formulated a concentrated universalistic formula for life and historical process. A street style of speech and imagery was formed, which became the «implementation» of the opposition to the official culture of the Renaissance.

Keywords: «Entertainment», carnival, Renaissance culture, collective experience, interpretation.

Актуальність теми дослідження. Досліджуючи мистецтво Ренесансу, неможливо не звернути увагу на феномен «Entertainment» як одну з головних окрас цієї доби. Карнавал як форма «Entertainment» відіграв важливу роль у сміховій культурі Ренесансу. Маска як засіб соціальної комунікації у карнавалі за допомогою вербальної мови була не просто дизайнерським твором, а й відрізняла «своїх» від «інших», розкривала питання «віри» та «непокори», допомагала створити ілюзію захисту від пильних очей інквізиції. Карнавал на деякий час порушував соціальний устрій, створював можливість відчуття ілюзорної утопії у суспільстві, і відкривав шлях до проблематики «таємного» і «реального», яка пов'язана з концептом «розуміння». Тому дослідження феномена «Entertainment» як форми індивідуалізації колективного досвіду на прикладі карнавалу у контексті мистецтва Ренесансу набуває відповідної актуальності, враховуючи те, що багато сучасних жанрів мистецтва у мережевому суспільстві мають підґрунтя сміхової культури та елементи карнавалу.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченню тематики феномену «Entertainment» у мистецтві доби Ренесансу приділяли увагу М. Бахтін, О. Бенеш, Л. Брагіна, В. Бранський, А. Гаспарі, В. Лазарєв, О. Лосєв, Е. Кенні, М. Крауз, Б. Кроче, Е. Панофські, В. Шестаков.

Питання щодо історичних меж того періоду культури, яким позначають добу Ренесансу, все ще залишається предметом гострих дискусій. Безумовно, визначити загальні для всієї художньої культури Ренесансу особливості надзвичайно складно, часом неможливо. Проте неможливо не побачити тих змін, що відбуваються у цей час у всіх сферах суспільного життя, у тому числі – культурі. Культура і мистецтво Ренесансу пов'язані з тими грандіозними змінами, що відбувались в цю добу у всіх галузях суспільного життя. Саме в епоху ренесансу відбувається розквіт культури у містах, здійснюються визначні географічні відкриття, спостерігається перехід від ремісництва до мануфактури.

Особливістю Ренесансу була поява нового суб'єкта, який усвідомив своє минуле як продукт історичної творчості людей.

Церковний характер мистецтва змінився на світський, орієнтація на вічність змінилась орієнтацією на сучасність. Найважливішою характерною рисою світогляду Ренесансу виявляється його орієнтація на мистецтво і розваги. Якщо в центрі уваги за доби античності було природно-космічне життя, в середньовіччі центральне місце займав Творець та ідея божественного порятунку, то в епоху Ренесансу центральне місце посідає Людина.

З початку XIV і до кінця XVI ст. діячі культури Західної Європи вважали, що вони живуть у «новому столітті», що настало «модерне століття» (Дж. Вазарі) [7]. Суспільне життя набувало певного емоційного змісту, проте залишалось релігійним за характером.

Основні риси світогляду нової доби формувалися під впливом багатьох чинників. Як зазначив відомий мистецтвознавець Ервін Панофські, «Ренесанс дійсно виявився значною історичною межею» і саме в цей період виникла концепція «повороту історії» [10]. В цей період, як зауважував мислитель, у культурі головними були дві тенденції: наслідування природи і наслідування античної спадщини. Вони ототожнюються на основі тієї тези, що саме класичне мистецтво було вірним послідовником природи. Як наслідок цього ототожнювання, осмислюється значення поняття «пропорції», завдяки якому відбувається зближення образотворчого мистецтва з архітектурою, і поняття «інтенції», «композиції», які поєднували образотворчі мистецтва з літературою [9, 39]. Новий образ життя і новий світогляд були у відповідному аспекті антиподом середньовічної культури. О. Лосєв зазначає: «Це була світська культура, світська наука, і навіть світська релігія» [9, 42]. У добу Ренесансу не лише визнають Бога і створення ним Світу, митець розглядається як покірне знаряддя божественної волі, тим не менш, нова атмосфера Ренесансу сприяє розумінню середньовічних термінів в більш світському і суб'єктивістському значенні. Основною темою ренесансного мистецтва стає людина в гармонії її духовних і фізичних сил (Дж. Вазарі, Лоренцо Валла, Піко делла Мірандола, Марсіліо Фічіно) [7; 6; 11; 15]. Мистецтво прославляє гідність людської особистості, нескінченні здатності людини до пізнання світу.

У середньовічному суспільстві панували тісні корпоративні і станові зв'язки між людьми, і людина виступала, як правило, представником тієї корпорації, тієї системи, яку вона очолювала, подібно до очільників феодальної держави і церкви. У добу Ренесансу, навпаки, людина здобуває набагато більшу самостійність, вона усе частіше представляє не той або інший союз чи корпорацію, а саму себе. Звідси виростає нова самосвідомість людини і її нова суспільна позиція: гордість і самоствердження, свідомість власної сили і таланту стають характерними якостями митця, більше того – людини як такої. На противагу свідомості середньовічної людини, яка підпорядковувалася канонам, митець доби Ренесансу, отримуючи результат, приписував свої заслуги самому собі. З антропоцентризмом пов'язаний характерний для Ренесансу культ краси – саме в образотворчому мистецтві та скульптурі розкривається краса людини.

Представники ренесансної культури вбачали різницю між їхнім часом і середньовіччям у поновленому трактуванні майстерності. Ренесанс – це доба вишуканого уміння, коли майстер глибоко обізнаний у своїй справі, він любить свій твором, пишається своєю майстерністю. Таке створююче-естетичне ставлення до світу стало своєрідним переходом від релігійного синкретизму середньовіччя до критичного об'єктивізму Нового часу. Говорячи про поняття «діалогічності», Л. Баткін зазначає, що «зустріч» двох пластів культурної спадщини – античного і середньовічно-християнського, вперше усвідомлених як особливо історичних, але з відчуттям їх спільності в абсолюті, призвела до того, що ренесансна культура виявилась третім типом, який і реалізував цей діалог [3].

Культура Ренесансу є локальною за масштабами (лише Західна Європа), але глобальною за наслідками для світової культури. Специфіку Ренесансу складає співвідношення двох протилежно спрямованих імпульсів: «традиціоналістського (ставлення до античної культури як абсолютної форми) та інноваційного (що відобразилось у загостреній увазі до культурного змісту індивідуальної діяльності)» [13, 189].

В атмосфері гострої боротьби проти схоластики мислителі обговорювали різноманітні питання: про гідність людської особистості, поняття індивідуальної «манери», необхідність відмови від традицій. Усе це не було академічними суперечками. За цими

дискусіями стояли реальні практичні інтереси: необхідність обґрунтування нового, гуманістичного погляду на природу і людину, нового розуміння митця. Завдяки цьому сформулювалось багато теоретичних принципів, які не втратили значення аж до сучасності. Серед них – уявлення про універсальні можливості людського пізнання, принцип єдності художньої теорії та практики.

У середньовічній культурі результат діяльності індивіда здавався більш значимим ніж сам діяч, або в продукті, який мав ту чи іншу суспільну цінність, втілювався вічний праобраз. У культурі Ренесансу акцент переноситься з продукту, тобто результату, на самого творця. У цьому контексті проявляється генетичне джерело двох основних особливостей ренесансної свідомості, а саме – індивідуалізму і об'єктивізму.

Найяскравішим чином індивідуалізм у Ренесансі проявив себе у карнавалі як формі «Entertainment» у контексті сміхової культури.

Починаючи вже з пізнього Середньовіччя, карнавал стає помітним явищем у сміховій культурі. Сміхова культура запропонувала антитезу релігійним настановам, які монополізували культуру і мистецтво. Сміх, гра, карнавал не втрачали актуальності, приваблювали усі верстви населення, школярів і заможних вельмож, навіть учнів монастирських шкіл. Сміхова культура ставала традиційною.

Бурхливі карнавали у Венеції, Флоренції, Падуї, Мілані супроводжувалися сміливими трактовками частівок, в яких поставали питання критики існуючого порядку, Сальватора Роза, який брав участь у римському карнавалі, навіть нажив собі відомих ворогів, завдяки тому, що за традиціями карнавалу вимушений був в кінці свого виступу зняти маску.

У проєкції культури раннього Ренесансу феномен «Entertainment» виступає формою індивідуалізації колективного досвіду на прикладі сміхової культури, а також античних театральних традицій.

Багато уваги проблематиці карнавалу, сміховій культурі, поняттю соціально-культурної проєкції матеріально-тілесного низу та її впливу на сміхову культуру Європейського Середньовіччя та Ренесансу приділяв М.Бахтін. Безперечно, що «концепція філософії культури М. Бахтіна, зокрема, сміхова культура, народне світосприйняття, карнавал, розвага, соціальнокультурна двосвітність культури сміху Європи доби високого Середньовіччя та Ренесансу

виступають одним із найважливіших концептуальних елементів при дослідженні ментальності, соціально-значущих поведінки і повсякденного життя як вказаних епох, так і будь-яких інших, від раннього Середньовіччя до сучасності» [1, 54].

Карнавал як форма «Entertainment» у дискурсі Ренесансу сприяє виявленню сміхових елементів у культурі Ренесансу, і допомагає визначити значення сміхових аспектів соціокультурних процесів для суспільства в цілому.

Образ тіла як ключовий образ карнавалу, створює тенденцію організації «масового сміху», тобто категорії, яка була активно використана у сучасності на прикладі КВК формату, який стає всеохоплюючим у сучасному суспільстві. Пігрунтам карнавалу були традиції римських сатурналій, античний фольклор, традиції античних мімів. «Entertainment» у дискурсі Ренесансу легалізував сміх у суспільному житті завдяки численним святкам, наприклад Новий Рік, День Святого Стефанія, Блазнівське свято осла, Різдво, Богоявлення. Жодне свято не проходило без розваг, видовищ, тому субкультура сміху формувала індивідуалізацію колективного досвіду суспільства. Феномен «Entertainment» створював соціально-психологічну функцію перемоги в першу чергу емоційної над багатьма страхами.

М.Бахтін окреслював «карнавал як часову, ідеально-реальну відміну ієрархічних відносин між людьми, що створювало на культурному просторі останнього особливий тип спілкування, неможливий у реальній соціальній дійсності. Свята карнавального типу і пов'язані із ними сміхові дійства зайняли у житті середньовічної і ренесансної людини величезне, як наголошує М. Бахтін, місце» [4, 7].

Й. Гейзінга називав культурну реальність доби Відродження «<...> веселим або святковим маскарадом, переодягненням у наряд фантастичного та ідеального минулого» [14, 204]. М. Соболева визначає карнавал як простір породження сенсів та соціальних процесів [12, 87]. Карнавал як форма «Entertainment» відіграє помітну роль і у соціально-політичних процесах.

Карнавал як форма «Entertainment», з точки зору когнітивних перспектив історично-антропологічних досліджень, окреслює риси ментальності людини ренесансу. За висловом Л. Баткіна, «вселенський хаос образів валунів, мовних глиб виявився гармонічною й на диво послідовною системою мислення» людини і суспільства відповідних історичних епох. Це

вперше зрозумів М. Бахтін» [2, 399]. Сміх як культурно-історична категорія і гротескна карнавальна культура були частиною загального механізму у ренесансному суспільстві. На думку М. Бахтіна, «карнавал був ніби реальною, але часовою формою самого життя, яку не просто розігравали, а якою жили майже насправді. Всупереч офіційним, головним чином, церковним святкам, карнавал знаменував собою ніби часове визволення від існуючої, соціально-політичної правди, часову відміну усіх ієрархічних стосунків, привілеїв, норм та заборон [4, 13].

Таким чином, карнавал як форма «Entertainment» створював умови для індивідуалізації колективного досвіду, яка відобразилась у сміховій культурі, тобто «другій реальності» у визначені терміни щорічно. «Така соціокультурна ситуація створювала особливого роду «двосвітність», без врахування якої ментальність та культуру Ренесансу», на думку М. Бахтіна, неможливо зрозуміти [4, 8].

Висновки. Починаючи вже з пізнього Середньовіччя, карнавал стає помітним явищем у сміховій культурі, пропонуючи антитезу релігійним настановам, які монополізували культуру і мистецтво. Карнавал як форма «Entertainment» у дискурсі Ренесансу сприяє виявленню сміхових елементів у культурі Ренесансу, і допомагає визначити значення сміхових аспектів соціокультурних процесів для суспільства в цілому. Образ тіла як ключовий образ карнавалу створює тенденцію організації «масового сміху», тобто категорії, яка активно використовується у сучасності на прикладі КВК формату, який стає всеохоплюючим у сучасному суспільстві. Карнавал з точки зору когнітивних перспектив історично-антропологічних досліджень окреслює риси ментальності людини ренесансу. Таким чином, карнавал як форма «Entertainment», створював умови для індивідуалізації колективного досвіду, яка відобразилась у сміховій культурі, тобто «другій реальності» у визначені терміни щорічно. Карнавал сформулював сконцентровану універсалістську формулу життя та історичного процесу. Утворився площинний стиль мови та образного ряду, який став «реалізацією» протистояння офіційній культурі Ренесансу.

Література

1. Айтов С. Ш. Філософія культури М.М. Бахтина: історично-антропологічні виміри. Антропологічні виміри філософських досліджень. 2013. № 3. С. 52–61 URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/3001/1/14325-24905-3-PB.pdf> (дата звернення: 10.09.2020)
2. Баткин Л. М. Смех Панурга и философия культуры. Михаил Бахтин: Pro et contra. Антология. Т. 1. Москва: РХГУ, 2001. С. 398–412.
3. Баткин Л. М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности Москва: Наука, 1989. 282 с.
4. Бахтин, М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса. Москва: Художественная литература, 1965. 500 с.
5. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1986. 445 с.
6. Валла Лоренцо. Об истинном и ложном благе. О своде воли / [пер. с лат. В. А. Андрушко, Н. В. Ревякиной, И. Х. Черняка]. Москва: Наука, 1989. 474 с.
7. Вазари Дж. Жизнеописания наиболее знаменитых ваятелей и зодчих / [пер. с итал. А. Венедиктова, А. Габричевского]. СПб.: Азбука-классика, 2004. 608 с.
8. Гуревич, А. Я. О соотношении народной и учёной традиции в средневековой культуре. Французский ежегодник, 1982. Москва: Наука, 1984. С. 209–225.
9. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения. Москва: «Мысль», 1978. 623 с.
10. Панофский Э. Ренессанс и «ренессансы» в искусстве Запада. СПб.: Азбука-классика, 2006. 632 с.
11. Пико дела Мирандола Джованни. Девятьсот тезисов. Тезисы 1–400: Четыреста суждений по учениям халдеев, арабов, евреев, греков, египтян и по мнениям латинян / [пер. с лат. Н. Н. Соколовой, Н. В. Миронова]. СПб.: Изд-во Русской христианской гуманитарной академии, 2010. 259 с.
12. Соболева, М. Е. Карнавал деконструкции: бахтинская концепция диалогического разума. Вопросы философии. 2009. № 12. С. 80–93.
13. Пустовит А. В. История европейской культуры. Киев: МАУП, 2004. 400 с.
14. Хейзинга Й. Осень Средневековья. Москва: Наука, 1988. 540 с.
15. Ficino Marsilio Le divine lettere del gran Marsilio Ficino. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Le_divine_letere_del_gran_Marsilio_Fici.html?id=CIxEQAAMA-AJ&redir_esc=y (дата звернення: 28.08.2020)

References

1. Aitov S. (2013). Philosophy of culture M. Bakhtin: historical and anthropological dimensions. Anthropological dimensions of philosophical research. 3, 52–61. – URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/3001/1/14325-24905-3-PB.pdf>
2. Batkin L. (2001). Laughter of Panurga and philosophy of culture. Mikhail Bakhtin: Pro et contra. Anthology. Moscow: PXGY. 1, 398–412. [in Russian]
3. Batkin L. (1989). Italian Renaissance in search of individuality. Moscow: Nauka [in Russian]
4. Bakhtin, M. (1965). Creativity of Francois Rabelais and the folk culture of the Middle Ages and the Renaissance. Moscow: Fiction [in Russian]
5. Bakhtin M. (1986). Aesthetics of verbal creativity. Moscow: Art [in Russian]
6. Valla Lorenzo. (1989). About true and false good. About free will. Trans. from lat. by V. Andrushko, N. Revyakina, I. Chernyak. Moscow: Nauka [in Russian]
7. Vasari J. (2004). Biographies of the most famous sculptors and architects. Trans. from ital. by A. Venediktov, A. Gabrichevsky. SPb.: ABC Classic [in Russian]
8. Gurevich, A. (1982). About the correlation of folk and scholarly traditions in medieval culture. French Yearbook, 1982. Moscow: Nauka [in Russian]
9. Losev A. (1978). Aesthetics of the Renaissance. Moscow: Mysl [in Russian]
10. Panofsky E. (2006). Renaissance and «Renaissance» in the art of the West. SPb.: Azbuka-classic [in Russian]
11. Pico della Mirandola Giovanni. (2010). Nine hundred theses. Theses 1-400: Four hundred judgments on the teachings of the Chaldeans, Arabs, Jews, Greeks, Egyptians and the opinions of the Latins Trans. from lat. by N. Sokolova, N. Mironova. SPb.: Publishing house of the Russian Christian Humanitarian Academy [in Russian]
12. Soboleva, M. (2009). Carnival of deconstruction: Bakhtin's concept of dialogical mind. Problems of Philosophy. 12, 80–93 [in Russian]
13. Pustovit A. (2004). History of European culture K.: MAUP [in Russian]
14. Huizinga J. (1988). Autumn of the Middle Ages. Moscow: Nauka [in Russian]
15. Ficino Marsilio. (2014) Le divine lettere del gran Marsilio Ficino – URL: https://books.google.com.ua/books/about/Le_divine_letere_del_gran_Marsilio_Fici.html?id=CIxEQAAMA-AJ&redir_esc=y

*Стаття надійшла до редакції 19.03.2021
Отримано після доопрацювання 05.04.2021
Прийнято до друку 09.04.2021*